

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้
ให้กับชุมชน กรณีศึกษา บ้านมะเดื่อชุมพร หมู่ที่ 4
ตำบลโกสัมพิ อำเภอกอสัมพิ จังหวัดกำแพงเพชร*

THE APPLICATION OF LOCAL WISDOM AS A BASE FOR
GENERATING INCOME FOR THE COMMUNITY, A CASE STUDY
OF BAAN MADUA CHUMPHON, VILLAGE NO. 4,
KOSAMPHI SUB-DISTRICT, KOSAMPHI DISTRICT,
KAMPHAENG PHET PROVINCE.

สิรินพร เกียงเกษร

Sirinpron Keangkason

สาขาศิลปศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, ประเทศไทย

Liberal Arts, Faculty of Business administration and Liberal Arts,

Rajamangala University of Technology Lanna, Thailand

E-mail: Sirinpron_c@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยแบบผสมผสานนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และ 2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นให้กับกลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร ตำบลโกสัมพิ อำเภอกอสัมพิ นคร จังหวัดกำแพงเพชร โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ 1) กลุ่มอาชีพ บ้านมะเดื่อชุมพร จำนวน 20 คน รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา 2) กลุ่มผู้บริโภค จำนวน 80 คน รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา พบว่า 1) แนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น พบว่ากลุ่มอาชีพมีความสนใจในการทำลูก

* Received 19 January 2024; Revised 8 February 2024; Accepted 9 February 2024

ประคบสมุนไพรรูปแบบทรงกลมมากที่สุด เพื่อคงความเป็นลูกประคบสมุนไพร พร้อมปรับปรุงให้เป็นพวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจีวแบบพกพา 2) พัฒนาทักษะการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น ได้แก่ ตะไคร้ มะกรูด โพล ขมิ้นชัน ส้มป่อย และมะขาม เป็นผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร พวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจีวแบบพกพา และนำมาสร้างรายได้ให้กับกลุ่มอาชีพ คัดเลือกกล่องบรรจุภัณฑ์ ออกแบบป้ายประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร เพื่อใช้ในการทดลองตลาด นำผลผลิตผลิตภัณฑ์ไปทดลองจำหน่ายตามงานเทศกาลต่าง ๆ ในจังหวัดกำแพงเพชร 3) ความพึงพอใจของผู้บริโภคอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.71$) ได้แก่ วัสดุในการผลิตมีความเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ และเป็นวัสดุท้องถิ่นที่มาจากธรรมชาติเป็นหลัก ($\bar{X}=4.93$) รองลงมาลูกประคบสมุนไพรที่ออกแบบมีความแปลกใหม่จากผลิตภัณฑ์ทั่วไปในตลาด ($\bar{X}=4.90$) ขนาดและรูปร่างของลูกประคบสมุนไพรเหมาะสม ($\bar{X}=4.89$) ตามลำดับ กลุ่มอาชีพมีความพึงพอใจกับผลการดำเนินงานเป็นอย่างมาก เนื่องจากสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นพืชสมุนไพรต่าง ๆ มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถเป็นอาชีพเสริม สร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว ก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, สมุนไพรท้องถิ่น, บ้านมะเดื่อชุมพร

Abstract

This mixed-method research aims to study guidelines for 1) the utilization of local medicinal plants to generate income for the community and 2) develop new products from local medicinal plants for the Ban Madua Chumphon professional group, Kosamphi Subdistrict, Kosamphi Nakhon District, Kamphaeng Phet Province. Samples are 1) 20 Ban Madua Chumphon occupational group members. Data were collected through in-depth interviews and analyzed using content analysis. 2) 80 consumers, data were collected from questionnaires and analyzed with descriptive statistics. It was found that 1) Professional groups were most interested in making herbal compresses in round shape to maintain the herbal compress and ready to improve into a portable mini herbal compress keychain. 2) Develop skills in making use of local medicinal plants, including

lemongrass, kaffir lime, phlai, turmeric, som poi, and tamarind, into herbal compress ball products portable Mini Herbal compress keychain and generate income for professional groups, select packaging boxes, design a billboard to promote herbal compress products for use in market testing. The products are produced and tested for sale at various festivals in Kamphaeng Phet Province. 3) Consumer satisfaction is at the highest level ($\bar{X}=4.71$), namely the production materials are suitable for the product and is a local material that comes mainly from nature ($\bar{X}=4.93$), followed by herbal compresses that are designed to be unique from general products on the market ($\bar{X}=4.90$). The size and shape of herbal compresses are appropriate ($\bar{X}=4.89$). Occupational groups are very satisfied with the performance results because local wisdom and various medicinal plants can be developed into products that can be used as additional occupations, generate income for self and family, create sustainable self-reliance.

Keywords: Local Wisdom, Local Medicinal Plants, Ban Madua Chumphon

บทนำ

ในอดีตการใช้สมุนไพรของหมอพื้นบ้านถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ล้ำค่าของสังคมไทยที่เกิดจากปรัชญาของหมอพื้นบ้านที่สามารถจำแนกแยกแยะฤทธิ์และสรรพคุณของสมุนไพรจากธรรมชาติเพื่อใช้ในการเฝ้าระวังรักษาความเจ็บป่วย การรักษาโดยระบบการแพทย์พื้นบ้านจึงเป็นระบบการรักษาโรคแบบประสบการณ์ของชุมชนที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ มีความหลากหลายแตกต่างกันไปแต่ละสังคมวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ได้มีการพัฒนาการใช้สมุนไพรในระบบการแพทย์พื้นบ้านมาอย่างต่อเนื่อง โดยถือว่าสมุนไพรเป็นรูปแบบการรักษาหลักของระบบการแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพร ยังคงมีบทบาทในการดูแลสุขภาพของประชาชนมาโดยตลอด คนไทยโบราณจึงผูกพันกับหมอพื้นบ้านและยาสมุนไพรในการดูแลสุขภาพของชุมชน

พืชสมุนไพรเป็นผลผลิตจากธรรมชาติที่มนุษย์รู้จักนำมาใช้เป็นประโยชน์ เพื่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บตั้งแต่โบราณกาลแล้ว เช่น ในเอเชียก็มีหลักฐานแสดงว่ามนุษย์รู้จักใช้พืชสมุนไพร

มากกว่า 6,000 ปี แต่หลังจากที่ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ มีการพัฒนาเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มีการสังเคราะห์ และผลิตยาจากสารเคมี ในรูปที่ใช้ประโยชน์ได้ง่าย สะดวกสายในการใช้ มากกว่าสมุนไพร ทำให้ความนิยมใช้ยาสมุนไพรลดลงมาเป็นอันมาก เป็นเหตุให้ความรู้ วิทยาการด้านสมุนไพรขาดการพัฒนาไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ในปัจจุบันทั่วโลกได้ยอมรับแล้วว่าผลที่ได้จากการสกัดสมุนไพร ให้คุณประโยชน์ดีกว่ายา ที่ได้จากการสังเคราะห์ทาง วิทยาศาสตร์ประกอบกับในประเทศไทยเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ อันอุดมสมบูรณ์ มีพืช ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสมุนไพรได้อย่างมากมายนับหมื่นชนิด (จักพงค์ แห่งทอง, 2550) การใช้ สมุนไพรในการดูแลสุขภาพ เป็นหนึ่งในภูมิปัญญาไทยที่สืบทอดกันมา ซึ่งมีหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ที่ระบุถึงการใช้พืชสมุนไพรตั้งแต่สมัยพุทธกาล การนำสมุนไพรมาใช้ได้ทั้งในแง่ การนำมารับประทานเป็นอาหาร เช่น การรับประทานพืชผัก หรือนำมาประกอบเป็นอาหาร นอกจากนั้นยังนำมาใช้เป็นยารักษาโรคเวลาเกิดอาการเจ็บป่วย การใช้ลูกประคบสมุนไพร ก็ เป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาไทยที่คนไทยนำมาใช้กันตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ลูกประคบสมุนไพรเป็นภูมิปัญญา ไทยที่มีมาแต่โบราณ เป็นการนำสมุนไพรพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ทางการรักษาโรค การวางลูกประคบตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายนั้น ช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ลดอาการปวด เมื่อย นอกจากนี้กลิ่นของน้ำมันหอมระเหยในสมุนไพร การบูรและพิมเสน ยังช่วยทำให้รู้สึกสด ชื่นและผ่อนคลายความเครียด ลูกประคบสมุนไพรมีอยู่ด้วยกันหลายสูตรทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ สรรพคุณที่ต้องการ (จิตต์เลขา ทองมณี, 2548)

บ้านมะเดื่อชุมพร หมู่ที่ 4 ตำบลโกสัมพี อำเภอกอสัมพินคร จังหวัดกำแพงเพชร ประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนาข้าว ทำไร่ ทำสวน เลี้ยง สัตว์ (องค์การบริหารส่วนตำบลโกสัมพี, 2566) แต่ในช่วง 3 ปี ที่ผ่านมามีการแพร่ระบาดของ โรคโควิด-19 ทำให้กลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพรได้รับผลกระทบในด้านการประกอบอาชีพเป็น อย่างมาก ทำให้มีรายได้ที่น้อยลง ส่งผลต่อการดำรงชีวิตในครอบครัวมีรายรับไม่เพียงพอต่อ รายจ่าย ซึ่งในขณะเดียวกันจากการลงพื้นที่สำรวจชุมชนเบื้องต้นได้ทราบข้อมูลว่าบ้านมะเดื่อ ชุมพร มีการปลูกสมุนไพรในชุมชนอีกด้วย สำหรับสมุนไพรลักษณะการปลูกมักจะปลูกไว้ตาม สวน หัวไร่ปลายนา บริเวณที่อยู่อาศัย และปลูกแซมในพืชอื่น ๆ อันได้แก่ ตะไคร้ มะกรูด ใพล ขมิ้นชัน ส้มป่อย และมะขาม เป็นต้น ประกอบกับยังไม่มีแนวทางการใช้ประโยชน์จากพืช สมุนไพรท้องถิ่น มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน กลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อ ชุมพร จึงทำให้มีความสนใจที่จะนำสมุนไพรที่มีอยู่และปลูกในชุมชนมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่

โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติเข้ามาผสมผสานกลายเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน และเป็นที่น่าสนใจแตกต่างจากพื้นที่อื่นสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดได้ ซึ่งจุดเด่นเหล่านี้สามารถนำภูมิปัญญามาต่อยอดสร้างรายได้และพัฒนาเป็นสินค้า ของฝาก ของที่ระลึกทางการท่องเที่ยวในชุมชน และจังหวัดได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นให้กับกลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร ตำบลโกสัมพี อำเภอกอสัมพินคร จังหวัดกำแพงเพชร

ระเบียบวิธีวิจัย

พื้นที่การศึกษาวิจัย

ชุมชนบ้านมะเดื่อชุมพร หมู่ที่ 4 ตำบลโกสัมพี อำเภอกอสัมพินคร จังหวัดกำแพงเพชร

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น คือ การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น

ตัวแปรตาม คือ พัฒนาลิขสิทธิ์ใหม่จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นให้กับกลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- 1) กลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร หมู่ที่ 4 ตำบลโกสัมพี อำเภอกอสัมพินคร จังหวัดกำแพงเพชร โดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อทำการสอบถามข้อมูลความต้องการในการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น โดยทำการการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) จำนวน 5 คน โดยพิจารณาจากการให้ข้อมูลได้ชัดเจน ในทฤษฎีวัฒนธรรม ประเพณี ฐานความรู้ทรัพยากรในท้องถิ่น ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น และมีประสบการณ์ในการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น โดยอาศัยวิธีการเข้าสู่ชุมชน เพื่อระดมความคิดเห็น การสัมภาษณ์ การสังเกต ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มอาชีพ หรือผู้ที่ให้ข้อมูลหลัก (Key informant)

2) กลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร หมู่ที่ 4 ตำบลโกสุมพิ อำเภอกอสนี นคร จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 20 คน เพื่อทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นให้กับกลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร ตำบลโกสุมพิ อำเภอกอสนี นคร จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อผลิตเป็นสินค้าชุมชน และเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการในการประดิษฐ์ลูกประคบสมุนไพร

3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการประเมินแบบร่างผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร คือ นักออกแบบผลิตภัณฑ์ ผู้เชี่ยวชาญงานประดิษฐ์ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 10 ท่าน

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การศึกษาเอกสาร สื่อออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาออกแบบข้อคำถามใช้ในการการตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละส่วนจะดำเนินการทั้งหมด 1 ครั้ง คือ การตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์กลุ่ม

1. ทำการประชุมกลุ่มย่อยด้วยการใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม แนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน

2. นำข้อมูลมาศึกษาและพัฒนาประยุกต์ร่วมกับผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร

3. ทำการออกแบบผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร 5 รูปแบบ และจัดทำต้นแบบ

4. นำผลิตภัณฑ์ต้นแบบมาจัดทำแบบประเมินแบบร่างผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรของกลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร ตำบลโกสุมพิ เพื่อนำไปประเมินเพื่อคัดเลือกรูปแบบที่เหมาะสมร่วมกับชุมชน

5. ดำเนินการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นให้กับกลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร ตำบลโกสุมพิ อำเภอกอสนี นคร จังหวัดกำแพงเพชร

6. ประเมินคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบและพัฒนาขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญ ตามเกณฑ์การประเมินมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

7. ทำการผลิตเพื่อใช้ในการทดลองจำหน่ายตลาดในงานเทศกาลต่าง ๆ

8. ประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ใหม่จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นกลุ่ม อาชีพ บ้านมะเดื่อชุมพร

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย โดยผู้วิจัยนำข้อมูลมา จัดหมวดหมู่ และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ ทำการวิเคราะห์ตาม ประเด็นที่ตั้งไว้ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2. ข้อมูลเชิงปริมาณ

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยใช้ค่าสถิติดังต่อไปนี้ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

(2) การประเมินความคิดของผู้เชี่ยวชาญเห็นต่อแบบร่างผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรที่ พัฒนาขึ้นใหม่ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การประเมินมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้ค่าสถิติ ค่าร้อยละ ในการวิเคราะห์ข้อมูล หาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งวิเคราะห์เป็นรายข้อเฉพาะ ด้าน แล้วรวบรวมทุกด้านโดย นำเสนอในรูปแบบตารางพร้อมคำบรรยายประกอบ

(3) การประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ใหม่จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น ใช้ค่าสถิติ ค่าร้อยละ ในการวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่ง วิเคราะห์เป็นรายข้อเฉพาะด้านแล้วรวบรวมทุกด้านโดยนำเสนอในรูปแบบตารางพร้อมคำ บรรยายประกอบ

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มอาชีพ บ้านมะเดื่อชุมพร ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็น ร้อยละ 100.00 มีอายุระหว่าง 36 - 45 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.00 มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อย ละ 65.00 ไม่ได้เรียนหนังสือ คิดเป็นร้อยละ 35.00 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 50.00 และมีอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 45.00

ตารางที่ 1 ตารางแสดงข้อมูลความพึงพอใจในการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะกลุ่มอาชีพ บ้านมะเดื่อชุมพร (n=20)

รายละเอียด	$\bar{X}$	S.D.	ความพึงพอใจ
1. ท่านได้รับความรู้เรื่องสมุนไพร สรรพคุณของสมุนไพร และประโยชน์ของสมุนไพรในชุมชน	4.85	0.366	มากที่สุด
2. ท่านได้มีส่วนร่วมในการออกแบบต้นแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ก่อนการฝึกอบรม	4.90	0.308	มากที่สุด
3. ท่านได้รับความรู้จากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะในการนำสมุนไพรในท้องถิ่นนำมาพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์	4.80	0.523	มากที่สุด
4. ท่านสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้นำไปผลิตเองที่บ้านได้	4.45	0.686	มาก
5. ท่านมีความพึงพอใจการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะในครั้งนี้	4.75	0.550	มากที่สุด
รวม	4.75	0.486	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่าข้อมูลความพึงพอใจในการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะกลุ่มอาชีพ บ้านมะเดื่อชุมพร โดยในภาพรวมเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ลำดับแรก ท่านได้มีส่วนร่วมในการออกแบบต้นแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ก่อนการฝึกอบรม ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.90$, S.D. = 0.308) รองลงมา ท่านได้รับความรู้เรื่องสมุนไพร สรรพคุณของสมุนไพร และประโยชน์ของสมุนไพรในชุมชน ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.85$, S.D. = 0.366) ท่านได้รับความรู้จากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะในการนำสมุนไพรในท้องถิ่นนำมาพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.80$, S.D. = 0.523) ท่านมีความพึงพอใจการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะในครั้งนี้ ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.75$, S.D. = 0.550) และท่านสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้นำไปผลิตเองที่บ้านได้ ในระดับมาก ($\bar{X}=4.90$, S.D. = 0.308) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร และพวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจิ๋วแบบพกพา (n=80)

รายละเอียด	$\bar{x}$	S.D.	ความพึงพอใจ
1. มีรูปแบบที่สวยงามเหมาะสม	4.86	0.347	มากที่สุด
2. ขนาดและรูปทรงของลูกประคบสมุนไพรเหมาะสม	4.89	0.318	มากที่สุด
3. ลูกประคบสมุนไพรที่ออกแบบมีความแปลกใหม่จากผลิตภัณฑ์ทั่วไปในท้องตลาด	4.90	0.302	มากที่สุด
4. รูปลักษณ์มีสีสัน ลวดลายของลูกประคบสมุนไพรที่น่าสนใจ	4.85	0.453	มากที่สุด
5. ผลิตภัณฑ์มีลักษณะที่แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ รูปร่าง และรูปทรง	4.31	0.704	มาก
6. วัสดุในการผลิตมีความเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ และเป็นวัสดุท้องถิ่นที่มาจากธรรมชาติเป็นหลัก	4.93	0.309	มากที่สุด
7. มีราคาที่เหมาะสม	4.13	0.739	มาก
8. ท่านรู้สึกพึงพอใจและคุ้มค่าในการซื้อผลิตภัณฑ์นี้	4.88	0.432	มากที่สุด
รวม	4.718	0.450	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่าความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร และพวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจิ๋วแบบพกพา โดยในภาพรวมเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ลำดับแรก วัสดุในการผลิตมีความเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ และเป็นวัสดุท้องถิ่นที่มาจากธรรมชาติเป็นหลัก ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.93$, S.D. = 0.309) รองลงมา ลูกประคบสมุนไพรที่ออกแบบมีความแปลกใหม่จากผลิตภัณฑ์ทั่วไปในท้องตลาด ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.90$, S.D. = 0.302) ขนาดและรูปทรงของลูกประคบสมุนไพรเหมาะสม ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.89$, S.D. = 0.318) ท่านรู้สึกพึงพอใจและคุ้มค่าในการซื้อผลิตภัณฑ์นี้ ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.88$, S.D. = 0.432) มีรูปแบบที่สวยงามเหมาะสม ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.86$, S.D. = 0.347) รูปลักษณ์มีสีสัน ลวดลายของลูกประคบสมุนไพรที่น่าสนใจ ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=4.85$, S.D. = 0.453) ผลิตภัณฑ์มีลักษณะที่แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ รูปร่าง และรูปทรง ใน

ระดับมาก ($\bar{x}=4.31$, S.D. = 0.704) และมีราคาที่เหมาะสม ในระดับมาก ($\bar{x}=4.13$, S.D. = 0.739) ตามลำดับ

ผลการวิจัย

1. แนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน ผลการวิจัยพบว่า บ้านมะเดื่อชุมพรมีกลุ่มอาชีพที่มีความเข้มแข็งเป็นทุนเดิม และมีการปลูกสมุนไพรกันมากในชุมชน อันได้แก่ ตะไคร้ มะกรูด ไพล ขมิ้นชัน ส้มป่อย และมะขาม เป็นต้น ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน การนำพืชสมุนไพรในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นลูกประคบสมุนไพร แบบทรงกลมดั้งเดิม และแบบสำหรับใช้ดูแลสุขภาพ การรักษาโรค รักษาความเจ็บป่วย ช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ลดอาการปวดเมื่อย ทำให้รู้สึกสดชื่นและผ่อนคลายความเครียดโดยไม่พึ่งสารเคมีที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายของคนในชุมชน

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นให้กับกลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มอาชีพมีความสนใจในการทำลูกประคบสมุนไพรทรงกลมมากที่สุด ซึ่งกลุ่มอาชีพมีความเห็นว่าอยากให้สร้างผลิตภัณฑ์แบบทรงกลมแบบเดิมเพื่อคงความเป็นลูกประคบสมุนไพร แต่อยากให้ความแตกต่างจากเดิม จึงเกิดแนวคิดที่จะต่อยอดจากลูกประคบสมุนไพรทรงกลมที่มีจำหน่ายกันอยู่ในท้องตลาดทั่วไป มาเป็นพวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจิ๋วแบบพกพาขึ้น นอกจากนี้มีความต้องการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สวยงาม พกพาสะดวก นอกจากนี้ยังมีความต้องการให้มีการจัดฝึกอบรมความรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยดำเนินการเตรียมคณะทำงาน และประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายความร่วมมือกับส่วนงานต่าง ๆ ให้เกิดความพร้อมในการดำเนินการจัดฝึกอบรม การศึกษาวิจัย อีกทั้งก่อให้เกิดกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมโดยการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน กำหนดบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของแต่ละฝ่าย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพรได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก ร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านท่าคูณ เป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้เรื่องลูกประคบสมุนไพร โดยการนำพืชสมุนไพรท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน อันได้แก่ ตะไคร้ มะกรูด ไพล ขมิ้นชัน ส้มป่อย และมะขาม เป็นต้น นำมาเป็นพืชสมุนไพรในการจัดฝึกอบรม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร และพวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจิ๋วแบบพกพา

ก่อให้เกิดองค์ความรู้ ความเข้าใจ รวมถึงประโยชน์ของสมุนไพรในการรักษาโรค ช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ลดอาการปวดเมื่อย ทำให้รู้สึกสดชื่นและผ่อนคลายความเครียด นำสมุนไพรมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มอาชีพอีกด้วย จากการสำรวจความพึงพอใจในการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นของกลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร พบว่า มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มอาชีพได้รับความรู้เรื่องสมุนไพร สรรพคุณของสมุนไพร และประโยชน์ของสมุนไพรในชุมชน ($\bar{X}=4.90$) รองลงมา กลุ่มอาชีพได้มีส่วนร่วมในการออกแบบต้นแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ก่อนการฝึกอบรม ($\bar{X}=4.85$) และท่านได้รับความรู้จากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาทักษะในการนำสมุนไพรในท้องถิ่นนำมาพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ ($\bar{X}=4.80$) ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

หลังจากการทดลองผลิตแล้วมีการประเมินแบบร่างผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร และพวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจิ๋วแบบพกพาโดยการประเมินคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบและพัฒนาขึ้น ตามเกณฑ์การประเมินมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน หลังจากนั้นทำการผลิตเพื่อใช้ในการทดลองตลาด และประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ใหม่จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นกลุ่มอาชีพ บ้านมะเดื่อชุมพร

กลุ่มอาชีพ บ้านมะเดื่อชุมพร ดำเนินการนำผลิตผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร และพวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจิ๋วแบบพกพา นำไปทดลองจำหน่ายตามงานเทศกาลต่างๆ โดยความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์อยู่ระดับมากที่สุด ได้แก่ วัสดุในการผลิตมีความเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ และเป็นวัสดุท้องถิ่นที่มาจากธรรมชาติเป็นหลัก ($\bar{X}=4.93$) รองลงมา ลูกประคบสมุนไพรที่ออกแบบมีความแปลกใหม่จากผลิตภัณฑ์ทั่วไปในท้องตลาด ($\bar{X}=4.90$) และขนาดและรูปทรงของลูกประคบสมุนไพรเหมาะสม ($\bar{X}=4.89$) ตามลำดับ ดังตารางที่ 3

ภาพที่ 6 การนำผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร และพวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจิ๋วแบบพกพา

อภิปรายผลการวิจัย

1. แนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน การศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน พบว่า บ้านมะเดื่อชุมพรมีกลุ่มอาชีพที่มีความเข้มแข็งเป็นทุนเดิม และมีการปลูกสมุนไพรกันมากในชุมชน อันได้แก่ ตะไคร้ มะกรูด ไพล ขมิ้นชัน ส้มป่อย และมะขาม เป็นต้น ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน การนำพืชสมุนไพรในท้องถิ่นมาแปรรูปเพื่อสร้างรายได้สามารถทำได้โดยง่าย สอดคล้องกับกรุณา จันทุม และกัลยารัตน์ กำลังเหลือ (2560) กล่าวว่า ประชาชนมีความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคอยู่ในเกณฑ์ที่ดี และมีแนวโน้มที่ดีในเรื่องการใช้สมุนไพรในโอกาสข้างหน้าต่อไปภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านเรื่องการใช้พืชสมุนไพรของประชาชนในท้องถิ่นนี้ มีความรู้มากที่สุดในเรื่องการบำบัดรักษาอาการป่วยพื้นฐานที่ประสบอยู่ในชีวิตประจำวัน การแปรรูปพืชสมุนไพรท้องถิ่น ลูกประคบสมุนไพร บ้านมะเดื่อชุมพร จึงเป็นหนึ่งในแนวทางของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน รักษาไว้ซึ่งองค์ความรู้ของชุมชน และนำไปสู่ความสามัคคีของกลุ่มอาชีพ ด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์บนฐานองค์ความรู้ของชุมชนตามแนวคิดภูมิปัญญาสร้างสรรค์ เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลายมากขึ้น

2. พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นให้กับกลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร ตำบลโกสัมพี อำเภอกอสัมพีนคร จังหวัดกำแพงเพชร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นให้กับกลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร พบว่า ชุมชนได้นำสมุนไพรที่มีอยู่ในบ้านมะเดื่อชุมพร แปรรูปเพื่อสร้างอาชีพ และรายได้ โดยดำเนินการผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์วางแผน และการสร้างองค์ความรู้จากการฝึกปฏิบัติจนสามารถผลิตเองที่บ้านได้ ด้วยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนนำมาผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืนและเหมาะสม ก่อให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้ดีขึ้นกว่าเดิมและนำเสนอแก่กลุ่มผู้บริโภคที่มีความหลากหลายมากขึ้น อันจะเป็นการสร้างรายได้กลับมายังชุมชน ครอบครัว สอดคล้องกับนางลักษณ์ จี๊จู้ และคณะ (2559) พบว่าการรวมกลุ่มแปรรูปพืชสมุนไพรด้วยการทำสบู่สมุนไพร และลูกประคบแห้ง สามารถผลักดันให้เป็นสินค้าชุมชนได้ สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านผลิตภัณฑ์ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวเป็นแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยผลิตภัณฑ์สินค้าลูกประคบสมุนไพร และพวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจี๊จู้แบบพกพาส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค

ทำให้เป็นที่ยอมรับจากกลุ่มผู้บริโภคที่มีความหลากหลายในปัจจุบัน เพราะการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทำให้ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร และพวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจี้แบบพกพา มีความน่าสนใจมากขึ้นจากเดิม อีกทั้งการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ และสวยงาม จะสามารถดึงดูดผู้บริโภคได้ เป็นส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มอาชีพบ้านมะเดื่อชุมพร สามารถก้าวเข้ามาแข่งขันในตลาดสมุนไพรได้อย่างภาคภูมิ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้คือได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มาจากการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร และพวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจี้แบบพกพา ซึ่งจะสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน เนื่องจากชาวบ้านได้เรียนรู้กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุน ส่งเสริม ด้านการฝึกอบรมปฏิบัติการแปรรูปสมุนไพรในรูปแบบใหม่ๆ ให้มีความหลากหลาย สามารถนำองค์ความรู้มาต่อยอดจากผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ 2. ควรส่งเสริมทักษะและความรู้ในเรื่องของการศึกษาพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร และพวงกุญแจลูกประคบสมุนไพรจี้แบบพกพาอยู่เสมอ และให้มีการมีการสำรวจพฤติกรรมของผู้บริโภคตามสภาพกาลเวลาที่เปลี่ยนไป เพื่อจะได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ และ 3. ควรส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในรูปแบบออนไลน์ ได้แก่ Facebook, Line และ TikTok เป็นต้น เพื่อกลุ่มผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ได้ง่าย สามารถเพิ่มยอดขายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น

บรรณานุกรม

กรุณา จันทุม และกัลยารัตน์ กำลังเหลือ. (2560). การรักษาโรคด้วยสมุนไพรและตำรับยาโบราณจากหมอพื้นบ้าน. J Med Health Sci, 24(2), 48-57.

จักพงส์ แท่งทอง. (2550). พืชสมุนไพรในเวทยาเขตบ้านยางน้อย. ใน (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาชีววิทยา). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

จิตต์เลขา ทองมณี. (2548). ลูกประคบสมุนไพร. วารสารกรมวิทยาศาสตร์บริการ, 53(169), 1-3.

นางลักษณ์ จี๊จู้ และคณะ. (2559). การพัฒนาการแปรรูปพืชสมุนไพร ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น จากทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา : บ้านโพธิ์พัฒนา ตำบลคณที อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.11(พิเศษ), 83-93.

องค์การบริหารส่วนตำบลโกสัมพี. (2566). ข้อมูลประชากรหมู่บ้านมะเดื่อชุมพร. เรียกใช้เมื่อ 22 มกราคม 2566 จาก <https://www.kosampee.go.th/condition.php>